

Palácové převraty

Vláda Kateřiny II. Veliké

Palácové převraty

- Tak je nazýváno období mezi rokem 1725, kdy zemřel bez právoplatného dědice Petr I., a rokem 1762, kdy na trůn nastoupila Kateřina II.
- Petr I. v r. 1722 vydal nařízení „O nástupnictví na trůn“, které ovšem vymezil velmi široce a nástupcem se mohl stát téměř kdokoliv, koho jmenuje sám panovník
- Pokud panovník nestihl někoho jmenovat, zůstala otázka otevřenou a vypukly spory o trůn

Nástup Kateřiny I.

- 1725 po smrti Petra I. vypukly spory o trůn mezi vlivnými skupinami šlechticů
- Skupina kolem ministra Golicina a knížete Dolgorukého prosazovala na trůn nezletilého vnuka Petra I. – Petra II., syna popraveného careviče Alexeje, regentkou měla být manželka Petra I. – Kateřina
- Skupina kolem knížete Menšikova podporovala samostatnou vládu Kateřiny I. → s podporou gardy (Seměnovský a Preobraženský pluky) se jim podařilo svůj názor prosadit
- Až do roku 1796 vládly postupně 4 carevny → „ženské období“ ruských dějin
- Do nástupu Kateřiny II. (1762) to bylo období násilí a zmatků

Kateřina I. a kníže Menšikov

Vláda Kateřiny I. (1725 -1727)

- Skutečnou moc měl kníže Menšikov a Tajná vrchní rada, kterou řídil
- Kateřina I. byla oblíbená mezi gardou a lidem, ale šlechta jí opovrhovala pro její nízký původ
- Byla založena Akademie věd (1725)
- Řád Alexandra Něvského
- Spojenectví s Rakouskem proti Turecku
- Válka s Persií – boje na Kavkazu
- Velmi rozmařilá – plesy, hostiny. O vládu se příliš nezajímá, zajímá ji pouze loďstvo, bují korupce.
- Umírá na zánět plic.

Kateřina při projížďce na koni

Stříbrný rubl Kateřiny I.

Petr II. (1715 – 1730)

Nástup Petra II.(1727 – 1730)

- V prvním období byl pod silným vlivem knížete Menšikova, který vládl jeho jménem
- Přesídlil z Petrohradu do Moskvy, kterou opět udělal hlavním městem
- 1728 korunován imperátorem v Uspenském chrámu
- První nevěstou mu byla vybrána dcera Menšikova Marie → „porcelánová panenka“
- V září 1727 byl Menšikov sesazen, zbaven všech funkcí a seslán do Tobolské gubernie
- Vliv na Petra získala jeho mladá teta Alžběta (Jelizavěta Petrovna) a knížata Dolgorucí

Petr a Jelizavě na lovu

- Petr II. měl nedostatečné vzdělání, byl líný, vzteklý a vzpurný, pokládal se za imperátora a odmítal poslušnost, ale vláda ho nezajímala, do Nejvyšší rady nechodil
- V zemi byl chaos a bezvládí, vládla korupce, státní pokladna byla rozkradena, armáda a loďstvo v krizi
- Hrozila nová válka se Švédy, kteří uzavřeli proti Rusku koalici s Anglií a Francií
- Rusko má přátelské vztahy s Rakouskem
- V lednu 1730 ve 14 letech Petr náhle umírá bez potomka → Romanovci vymírají po meči
- Záhy vzniknou pověsti, že byl zabit nebo naopak, že se ukrývá v cizině → objevují se Lži-Petrové

Vláda Anny Ivanovny (1730 – 1740)

- Jako dívka byla provdána za vévodu Kurlandského a Semigalského
- Ovdověla v 17 letech a dlouho žila v ústraní v Mitavě
- Po smrti Petra II. povolána do Moskvy a korunována carevnou
- Zpočátku je pod vlivem Nejvyšší rady, vládne „německý“ triumvirát Osterman, Levenvold a především favorit carevny Biron
- Zřízena Tajná vyšetřovací kancelář – carevna se bojí převratu → popravy (knížata Dolgorucí) na 20000 lidí sesláno na Sibiř a až na Kamčatku = „bironovština“
- Obnovila výstavbu loďstva a vytvořila nové gardové pluky
- Snížila některé daně a cla
- Úspěšně vedla válku za polské dědictví s Francií
- Obnovila přátelské vztahy s Persií proti Turecku
- Zemřela náhle v 48 letech, dědicem jmenovala maličkého Ivana VI., syna své neteře

Anna I. a Biron

Ivan VI. (1740 – 1741)

- Pravnuk Ivana V. a prasynovec Anny I., pocházel z Braunšvické větve Romanovců narozen v srpnu 1740, v době jmenování carem měl 2 měsíce, nebyl korunován
- Prvním regentem jmenován Biron, poté jeho matka Anna Leopoldovna
- 1741 sesazen Alžbětou I. Petrovnou, celá rodina byla uvězněna, malý Ivan izolován a držen na samotce jako „známý vězeň“, všechny stopy po jeho panování byly zničeny
- Ve 23 letech byl zavražděn při pokusu o jeho osvobození

Vláda Alžběty I. (1741 – 1761)

- Provedla palácový převrat za podpory gardy
- Byla pokládána za krasavici, měla jenom povrchní vzdělání, uměla dobře francouzsky (měla být nevěstou Ludvíka XV.)
- Dalším ženichem byl zvolen Karel Augustus Holštýnský, který ale zemřel během svatebního obřadu. Alžběta se poté již neprovdala a zůstala oficiálně bezdětná (tajné děti s milenci), měla hodně milenců, jejími favority byli Razumovskij (snad uzavřeli i tajné manželství), bratři Šuvalovi a Voroncov → byla poslední z rodu Romanovců po přeslici
- Snažila se pokračovat v reformách svého otce Petra I.
- Byl obnoven Senát, omezena činnost Tajné kanceláře
- Zrušeny vnitřní cla a byl podporován obchod, založeny první ruské banky
- Rozšířila pravomoci šlechty (dvorjanov), mohli vlastnit půdu a rolníky
- Byla provedena daňová reforma, zvýšily se odvody ze zahraničních obchodů, zvýšeny daně na sůl a víno

- Podporovala vzdělanost, vybudovány školy, gymnázia v Moskvě a v Kazani
- 1755 otevřena Moskevská univerzita, později i Akademie umění, podporovala vědce (Lomonosov)
- Výstavba nových paláců – italský architekt Rastrelli, přebudování Zimního paláce, Jekatěrinského paláce v Carském Selu, Petergofu a Strelni → „alžbětinské baroko“
- Měla ráda zábavy, plesy, divadlo

Vnější politika

- O spojení s Ruskem soupeřilo Rakousko s Francií
- 1741-1743 Prusko vyprovokovalo válku mezi Ruskem a Švédskem o území Finska → ukončena smírem, švédským králem se na popud Ruska stal příbuzný Alžběty Alfréd Frederik Holštýnský
- Účast Ruska v Sedmileté válce (1756-1763) v koalici s Rakouskem a Francií bojovalo proti Anglii a Prusku
- Střídavé úspěchy, Rusko dobylo Königsberg ve Východním Prusku i Berlín, dalšímu postupu zabránila smrt Alžběty I.
- Již v roce 1742 ustanovila svým nástupcem svého synovce Karla Petra Ulricha Holštýnského = Petr III. a vybrala mu za manželku zerbstskou princeznu

Alžběta I.

Petr III. (prosinec 1761 – červen 1762)

- Vnuk Petra I., dynastie Holštýnsko – Gottorpsko – Romanovská
- Matka mu zemřela brzy po porodu, otec v 11 letech, měl velmi tvrdou výchovu, byl často bit a trestán hladem → nervní, často nemocný, později krutý, agresivní
- Ve 13 letech tajně odvezen do Ruska, aby z něj byl vychován následník trůnu – přestoupil na pravoslavnou víru, učil se rusky a ruským zvykům, ale měl odpor ke všemu ruskému
- Obdivoval Prusko, jediný zájem měl o armádu a vojenský výcvik, měl rád lovy a vojenské přehlídky

- 1745 sňatek s Sofií Frederikou z Anhalt-Zerbstu → Kateřina Alexejevna, kterou mu vybrala teta Alžběta I.
- Zpočátku si docela rozuměli, ale měli úplně rozdílné povahy. Kateřina byla veselá, chytrá, ráda se učila rusky a přijala vše ruské. Poté, co Petr onemocněl neštovicemi, tak se odcizili a žili odděleně.
- Jedno dítě potratila, po 9 letech se jim narodil syn Pavel, později dcera Anna, spekulovalo se ovšem, že obě děti nebyly Petrovy.
- Zrušil daň ze soli, zakázal tělesné tresty, dal úplnou svobodu šlechtě
- Povolil svobodu náboženství → nenávisť pravoslavné církve
- Uzavřel spojenectví s Pruskem → nenávisť celé společnosti
- 28. června 1762 proběhla tzv. „dámská revoluce“. Za podpory gardy ho svrhla jeho manželka Kateřina, nekladl odpor, podepsal abdikaci → uvězněn, později zabit (oficiálně zemřel na hemoroidy)

Petr III.

Kateřina II. (1762 – 1796)

- Velmi ctiřádostivá, inteligentní a schopná
- Ukončila účast Ruska v Sedmileté válce, odmítla podporovat Prusko, ale použila jeho podpory k dosazení na polský trůn svého favorita Stanislava Poniatowského, později toho využila a účastnila se rozdělení Polska mezi Rusko, Prusko a Rakousko
- Snařila se působit jako osvícená panovnice, dopisovala si s francouzskými osvícenci ([Voltaire](#), [Charles Louis Montesquieu](#), [Denis Diderot](#) nebo [Jean le Rond d'Alembert](#))
- Zalořila Zákonomárnou komisi, která měla připravit nový zákoník, podle kterého mělo být Rusko nejsvobodomyšlnější zemí, šlo pouze o pózu, bylo to v rozporu s její skutečnou politikou

Mladá Kateřina

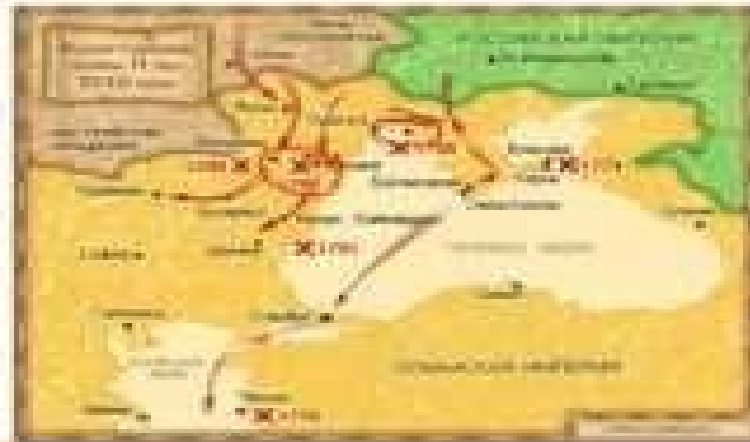
Kateřina a Petr

Vnější politika Kateřiny II.

Русско-турецкие войны

- 1787—1791 гг. — Ясский мирный договор — присоединение Новороссии и Крыма

Války s Tureckem (1787 – 1791)

- Porážka Turecka v námořní bitvě u Česmenského zálivu
- Absolutní vítězství Ruska → získalo Azov a kontrolu nad Krymem, který získal nezávislost od Turecka
- Ruské lodě mohou svobodně proplouvat Bosporem a Dardanelami → Černé moře přestalo být doménou Turecka
- V roce 1783 anektovalo Rusko Krym, což vyvolalo druhou válku s Tureckem, ruským spojencem byl rakouský císař Josef II.
- Rusko opět zvítězilo (1792) na moři (admirál Ušakov) i na souši (maršál Suvorov), získalo trvale Krym, zde byl ustanoven správcem kníže Potjomkin, favorit carevny.
- Získala rozsáhlá území (Moldavsko, Besarábii), kterých se záhy musela vzdát
- Kateřina chtěla ovládnout celý Balkán, dobýt Istanbul a obnovit Byzantskou říši (císařem měl být její vnuk Konstantin) → pro odpor evropských velmocí se musela tohoto plánu vzdát

Vnitřní politika Kateřiny II.

Pugačovovo povstání

V letech 1773–1775 propuklo ve východním a jihovýchodním Rusku rozsáhlé povstání kozáků pod vedením Jemeljana Pugačova, který se vydával za údajně zachráněného Petra III. Po velkých počátečních úspěších se podařilo schopnému generálu Alexandru Vasiljeviči Suvorovovi povstání potlačit. Pugačov byl popraven a Kateřinina vláda se tak znovu upevnila.

Jemeljan Pugačov

Reformy Kateřiny II.

- Snažila se vládnout jako osvícená panovnice
- V podmínkách Ruska pokládala za jediné správné uspořádání samoděržaví
- Reformovala Senát, rozdělila jej na 6 departamentů v čele s nejvyšším prokurátorem, odebrala mu zákonodárnou moc a změnila ho na kontrolní orgán nad soudní mocí
- Rozdělila Rusko na gubernie (celkem 23), pozdější reformou změněny na Naměstničestva, v čele s general-gubernátorem, ty se pak dělily na ujezdý
- Města byla samostatnými jednotkami v čele s gorodničim, byl ustanoven přísný policejní dozor
- Vzrostla byrokracie i výdaje na státní správu
- Zavedeny papírové peníze „abligacii“, což vedlo k inflaci a zdražování
- Podporovala volný obchod a vývoz zboží (litina, plátno, obilí)
- Úplná svoboda šlechty, mohla si volit státní službu nebo službu ve vojsku, mohla svobodně cestovat i do ciziny
- Ještě větší znevolňování poddaných, i když slibovala nevolnictví zrušit

Favorité Kateřiny II.

- Kateřina měla velmi mnoho milenců, oficiálně se udává počet 23, které povyšovala na své pobočníky a rádce → tzv. „favoritismus“
- Mezi nejznámější patří Grigorij Orlov, s ním měla syna Alexeje, Stanislav Poniatowski, byl údajně otcem její dcery Anny, udělala z něj polského krále, kníže Potěmkin, který byl možná jejím tajným manželem, Lanskoj, který zemřel mladý kvůli užívání „podpůrných“ prostředků na úplné vyčerpání, Platon Zubov (tomu bylo 20, a jí přes 60)
- Její favorité dostávali za své služby moc, bohatství i slávu

Na carském dvoře

Grigorij Orlov
Potjomkin

kníže

Potjomkinovy vesnice

- V roce 1787 podnikla Kateřina II. v doprovodu rakouského císaře Josefa II. inspekční cestu na Krym
- Po cestě nechal údajně Potjomkin postavit kulisy bohatých vesnic a vojáci měli představovat blahobytné sedláky, stádo dobytka přesouvali kolem cesty
- Je to pouze legenda, ve skutečnosti mohla Kateřina obdivovat nová města – Cherson a Sevastopol a černomořské loďstvo
- Za své zásluhy získal Potjomkin titul Taurický.

Kulturní přínos Kateřiny II.

- Probíhala reforma školství, byla vytvořena síť městských škol a první učiliště
- Zvláštní pozornost věnovala vzdělávání dívek, byl založen Smolnyj institut blahorodných dívek
- Byly založeny Ruská akademie, observatoř, anatomické divadlo, botanická zahrada, knihovna
- Kateřina II. byla velkou milovnicí umění, sbírala obrazy, sochy, nádobí i šperky a jiné cenné předměty
- Její sbírka se stala základem muzea Ermitáž, které otevřela pro šlechtickou veřejnost
- Zakládala nemocnice a sirotčince, podporovala očkování např. proti neštovicím
- Pokládala se za spisovatelku, psala a překládala komedie, bajky, pohádky, libreta k operám, články do satirického časopisu Vsjakaja vsjačina (ne vždy ale byla skutečnou autorkou, někdy se za ni pouze vydávala)
- Podporovala oficiální literáty, jako byli Gribojedov nebo Fonvizin, naopak přísné represe zavedla proti svým kritikům Radiščevovi, Novikovovi a dalším

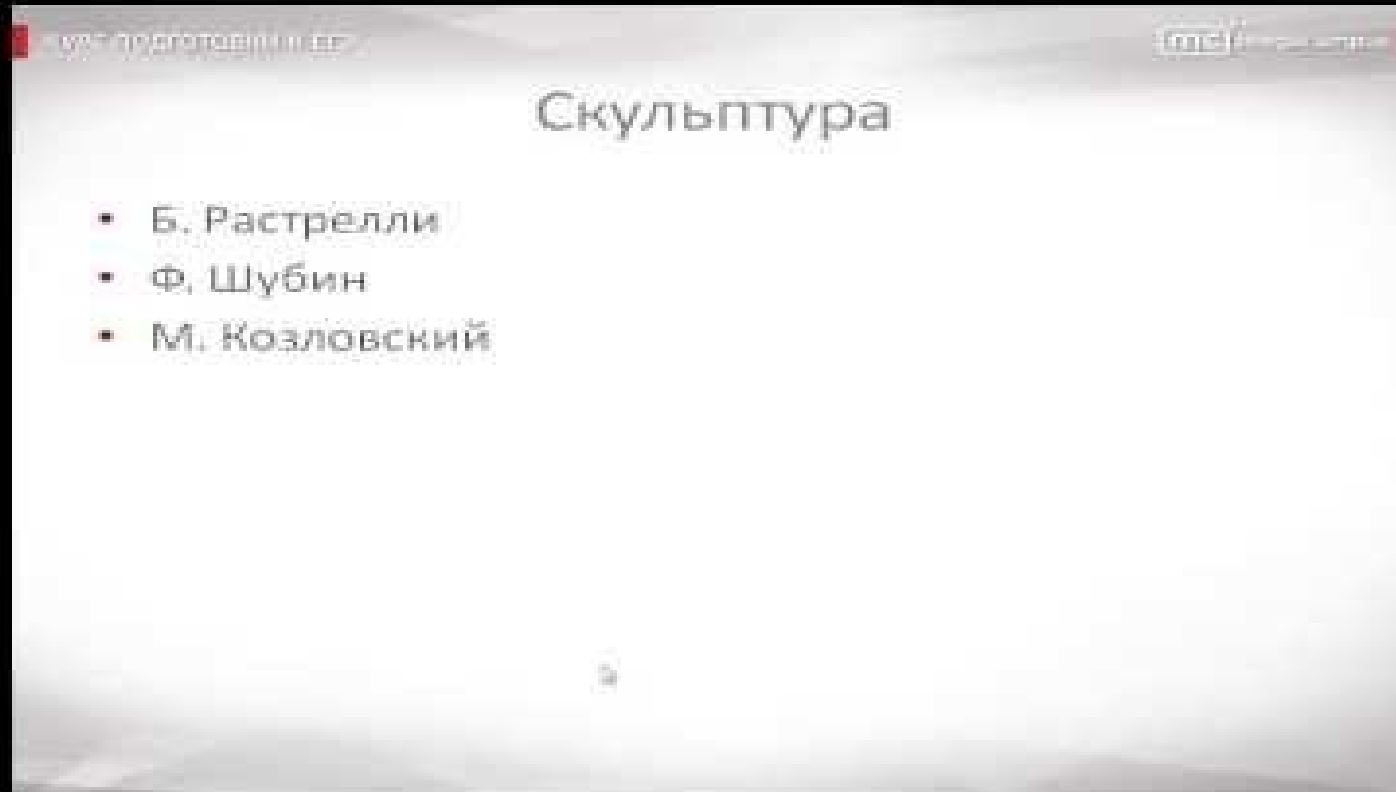
Pavel I. (1796 – 1801)

- Kateřina II. zemřela v listopadu 1796 v 67 letech
- Jejím nástupcem se stal syn Pavel I.
- Matku nenáviděl a snažil se zrušit nebo omezit vše, co vybuodovala
- Omezil práva šlechty, o něco zlepšil postavení nevolníků (patent o třídenní robotě)
- Omezil moc gardy, rekrutství trvalo max. 25 let, nový nástupnický řád vyloučil z nástupnictví ženy
- Báł se revoluce, uvítal nástup Napoleona k moci, chtěl s ním podniknout tažení proti Indii
- Zavedl přísnou cenzuru, zákaz dovozu cizí literatury
- Obdivoval rytířskost, sám se stal rytířem maltézského řádu, připravoval se na válku s Anglií o Maltu. V Gatčině, kde žil v době vlády své matky, cvičil své vojsko, zavedl přísný vojenský řád, také nové uniformy (šiněl).
- Byl nábožensky tolerantní, povolil katolické vyznání Polákům
- Měl 2 manželky a 10 dětí, synové Alexandr a Mikuláš se stali cary.
- Byl zavražděn během spiknutí vojáků ve své posteli v Michajlovském paláci, který si nechal postavit

Pavel I.

Kultura Ruska v 18. století

Zimní palác

Эрмитаж

Kateřinský palác v Carském Selu

Peterhof

Peterhof

EBUS
Lun

Zdroje

Gina Kausová: *Kateřina Veliká*, nakladatelství Ikar 1998

[ŠVANKMAJER, Milan](#). *Kateřina II. Lesk a bída impéria*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 268 s. ISBN 80-7106-299-5

AMELOVÁ, Věra; HRACH, Pavel; ŠVANKMAJER, Milan, ruská carevna Kateřina; *Paměti carevny Kateřiny II.*. Praha : Mladá fronta, 1993. ISBN 8020403973.

OBOLENSKIJ, Gennadij L'vovič. *Imperator Pavel I.* Moskva : Russkoje slovo, 2000. 381 s. ISBN 5-8253-0003-1

Tereščuk, Andrej: *Panovníci Ruska* (český překlad: Eislerová, Jana) ISBN 978-80-253-0469-3

[ŠVANKMAJER, Milan](#), a kol. *Dějiny Ruska*. 2. dopl. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1996. 558 s. ISBN 80-7106-216-2.

Dějiny Ruska. Prezentace. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLd5wpXgGfqK951wWCpoH2IKWrmonQM6Of>